

Obrazovanje i tržište rada u svjetlu COVID-19 u Bosni i Hercegovini

Education and the labor market in the conditions of COVID-19 in Bosnia and Herzegovina

S. Stanišić, Univerzitet Sinergija, Bijeljina, Ž. Spalević, Univerzitet Sinergija, Bijeljina, P. Spalević, Univerzitet Sinergija, Bijeljina

Sažetak— Rad polazi od pretpostavke da trenutni obrazovni sistem nije u skladu sa potrebama tržišta rada, a pandemija je samo dodatno usložila njegovo funkcionisanje pogotovo kada je riječ o komunikaciji na relaciji profesor - student – praktična nastava, kao i suočavanje sa zakonskim izazovima, koji ne prepoznaju modalitete online nastave ili nisu prilagođeni kontekstu online nastave. Poseban izazov od uvođenja Bolonjskog procesa u nastavu svakako je trenutna situacija, odnosno pandemija izazvana virusom COVID 19. U martu 2020. godine obrazovne ustanove širom svijeta su zatvorene i tako je uskraćeno izvođenje nastave za oko 2 milijarde djece i mladih što prijeti da ugrozi već postojeću krizu učenja. Kako u cijelom svijetu tako i u Bosni i Hercegovini vlasti su donijele odluku da se pristupi online nastavi, neki su bili spremni za takav poduhvat neki ne. Neka radna mjesta nestaju, a rađaju se neka nova koja često više nisu ograničena ni određenim mjestom ni propisanim radnim vremenom. Jedan od najozbiljnijih ekonomskih i socijalnih izazova sa kojima se suočava savremeno društvo je nezaposlenost.

Ključne riječi – obrazovni sistem, tržište rada, pandemija, radna mjesta, nezaposlenost

Abstract – The paper starts from the assumption that the current education system is not in line with the needs of the labor market, and the pandemic has only further complicated its functioning, especially when it comes to communication between professor - student - practical classes, as well as facing legal challenges that do not recognize modalities. online teaching or are not adapted to the context of online teaching . A special challenge since the introduction of the Bologna Process in teaching is certainly the current situation, ie the pandemic caused by the COVID virus 19. In March 2020, educational institutions around the world were closed and thus the teaching of 2 billion children and young people was denied, which threatens to jeopardize the already existing learning crisis. Both worldwide and in Bosnia and Herzegovina, the authorities have decided to approach online teaching, some were ready for such an endeavor, some did not. Some jobs are disappearing, and some new ones are being born, which are often no longer limited by a certain place or prescribed working hours. One of the most serious economic and social challenges facing modern society is unemployment.

Keywords – education system, labor market, pandemic, jobs, unemployment

I. UVOD

Visoko obrazovanje je jedna od najznačajnijih oblasti svakog društva. Možemo reći da je društvo razvijeno onoliko koliko je u njemu razvijen sistem obrazovanja, a posebno sistem visokog obrazovanja. U posljednjih nekoliko godina u porastu je trend nezaposlenosti kadra sa visokom stručnom spremom. Evidentno je da se suština takvog problema krije u neusklađenosti potreba na tržištu rada i obrazovanja. Tačnije, postoji očigledan nesklad politika tržišta rada i politika obrazovanja, posebno visokog obrazovanja. Na osnovu toga stvorena je vještačka teza o hiperprodukciji visokoobrazovnog kadra. U opštoj percepciji javnosti taj problem se adresira na visokoškolske ustanove u privatnom vlasništvu, što je, svakako, potpuno netačno i pogrešno. Nije prirodno da se zbog nerazvijenosti tržišta rada zaustave procesi u visokom obrazovanju. Tržište rada jeste važan element politike obrazovanja, ali, tržište rada u savremenim uslovima poslovanja ne može biti ograničeno na lokalna tržišta rada. Za savremeno obrazovane ljude, tržište rada čini sveukupno svjetsko, odnosno, globalno tržište rada. Činjenica je da i mnogo nerazvijenije zemlje od Bosne i Hercegovine pa samim tim i Republike Srpske imaju veći procenat informatički pismenog stanovništva i time veću konkurentsku prednost na globalnim tržištima, kada je u pitanju rad ali i obrazovanje.

Međutim, potreba za privatnim obrazovnim institucijama nedvosmisleno je zastupljena u većini razvijenih zemalja, u većem ili manjem procentu, u određenim slučajevima čak u blagom porastu iz godine u godinu. Dakle, proces obrazovanja i prilagođavanja savremenom dobu, teško da je moguće sprovesti bez učešća i privatnog i javnog sektora

Obrazovanje je usko povezano sa tržištem rada i vrlo je značajan segment kada je u pitanju zapošljavanje. Cilj je osigurati preduslove za povećanje uključenosti u proces cjeloživotnog učenja i obrazovanja odraslih radi bržeg i efikasnijeg uključivanja na tržište rada. Takođe, obrazovanje ima značaj i u balansiranju trenutne neusklađenosti obrazovanja sa tržištem rada. Afirmacija socijalnog partnerstva je poželjna u svim segmentima reforme obrazovnog sistema čime se obezbjeđuju uslovi povezanosti sa tržištem rada. U tom kontekstu, organi kako lokalnih tako i regionalnih zajednica imaju izuzetno važno mjesto prilikom

određivanja oblasti obrazovanja i obuke mladih u skladu sa potrebama privrede i tržišta rada i strateškim pravicima razvoja lokalnih i regionalnih zajednica u narednom periodu.

II. OBRAZOVANJE I TRŽIŠTE RADA

Koncentracija znanja se ipak sreće u samo malom broju visoko razvijenih zemalja. Shodno tome, moderna znanja i vještine podrazumjevaju specijalizovane kadrove, visoku tehnologiju i finansiranje. To je i objašnjenje zbog čega u uslovima globalne ekonomije siromašne države izvoze obrazovane i/ili talentovane kadrove, dok razvijeni svijet transformiše znanje u tržišnu vrijednost, a kao rezultat, nerazvijeni uvoze proizvode i usluge razvijenih.¹

Kad govorimo o preprekama kvalitetnom obrazovnom sistemu, koji se može sistemski uređivati, govorimo o institucionalnom uređenju u BiH, koje je pravno regulisano na različite načine u entitetima i Distriktu Brčko. U Republici Srpskoj svi nivoi obrazovanja su pravno regulisani entitetskim zakonodavstvom, a usvojeni su posebni zakoni za svaki nivo obrazovanja. U Federaciji Bosne i Hercegovine obrazovanje je pravno regulisano na nivou kantona. Svaki kanton ima svoj zakon o predškolskom, osnovnom i srednjem obrazovanju, a kantoni u kojima postoje univerziteti imaju i svoje zakone o visokom obrazovanju. Distrikt Brčko, kao posebna organizaciona jedinica u Bosni i Hercegovini, ima svoje zakone koji regulišu svaki nivo obrazovanja. Kad se sve sumira, u Bosni i Hercegovini ima više od trideset zakona koji se odnose na razne nivoe koji uređuju oblast obrazovanja. Industrijsko društvo sve brže nestaje i odnosi sa sobom razjedinjenost stare tehnologije i načine proizvodnje. Time se otvara put sveprisutnoj globalizaciji odnosa i proizvodnji zasnovanoj na novim tehnologijama u postindustrijskom društvu. Takav prelaz pretpostavlja i potrebu promjena u ekonomiji, društvu i obrazovanju²

Povećanje kvaliteta i efikasnosti obrazovanja je od vitalnog značaja za jačanje ljudskog kapitala i ekonomskog razvoja Bosne i Hercegovine s obzirom na njena nastojanja da se do 2025. godine priključi Evropskoj Uniji i poveća produktivnost u kontekstu trenda smanjenja stanovništva. Mnogi svjetski podaci daju zaključak da zemlje trebaju više ulagati u ljudski kapital da bi održale ekonomski rast, pripremile radnu snagu za poslove budućnosti koji zahtijevaju veće vještine kako bi efektivno konkurisale na svjetskom tržištu³ Glavna uloga obrazovanja je prilagoditi i usmjeriti ponašanje grupa i pojedinaca kako bi doprinosili izgradnji društva, interpersonalnoj toleranciji te maksimalnom razvoju i korištenju vještina i znanja koje unapređuju ekonomiju i privredni rast.⁴

Važno je navesti istraživanje koje su proveli Međunarodna organizacija rada, UNESCO i Svjetska banka koje je pokazalo

¹ Pečujlić, M. (1980) Univerzitet budućnosti, Beograd: Politika, Savremena publicistika-Ninove sveske

² Vuksanić, M. (2005). Obrazovanje kao temelj razvoja hrvatskoga gospodarstva. Ekonomski vjesnik, XVIII (1-2), 141-154

³ Dušanić Gačić S., Agić Z., (2021) Finansiranje obrazovanja tokom pandemije Covid 19, Časopis Aktuelnosti Banja Luka No 39

⁴ Zovko, V. (2014). Long range prospects of education - from now until singularity. Interdisciplinary Description of Complex Systems, 12(2), 161-175

da većina škola nije bila spremna za kvalitetno e-učenje u pogledu digitalne infrastrukture (materijal za učenje, hardware, pristup internetu) i spremnosti učitelja, nastavnika i profesora. Nefleksibilne zakonske odredbe su navedene kao važna prepreka. Obustavljeni su praktična nastava i učenje uz rad u preduzećima.⁵ Online predavanja imaju određenu strukturu ali ipak svi učesnici u ovom procesu mogu biti pod velikim stresom i opterećenjem.

Prema definiciji fakulteti su samostalne naučno-nastavne institucije koji imaju trostruku funkciju: obrazuju visokostručne kadrove za razna područja društvenog života i proizvodnog rada, organizuju i unapređuju odgovarajuću naučnu oblast i formiraju naučni kadar.⁶

Istraživanja koja su provodile određene nevladine organizacije pokazuju da obrazovanje u našoj zemlji nije prilagođeno tržištu rada zbog čega mladi i odlaze u inostranstvo. Prema analizi poslova, najtraženije pozicije su: zdravstveni radnici, mašinski inženjeri, IT programeri i developeri, administrativni radnici, računovođe, revizori, menadžeri i supervizori, menadžeri za marketing i odnose s javnošću, zbog toga i ne čudi podatak da upravo na fakultetima koji nude ova usmjerenja nije nedostajalo studenata.⁷

Kada je riječ o ekonomskom razvoju, za visoko obrazovanje se tvrdi da uvećeva produktivnost, prvenstveno kroz rast ljudskog kapitala, odnosno stvaranje bolje obrazovane radne snage. Pored ovoga, u ekonomiji znanja, proizvodnja znanja zajedno sa efektivnim i efikasnim prenosom znanja industriji (u širem smislu) viđena je kao jedan od ključnih faktora za ekonomski rast.⁸ Neophodno je konstantno prilagođavati obrazovni sistem aktuelnim tendencijama i trenutnim okolnostima. Jedan od načina za ovaj proces adaptacije na novonastale situacije jesu promjene koje podrazumjevaju razvoj i usavršavanje određenih vještina i znanja potrebnih za opstanak u savremenom društvu i mogućnost prekvalifikacije i dokvalifikacije.⁹

III. OBRAZOVANJE U FUNKCIJI ODRŽIVOG RAZVOJA PRIVREDE

Položaj obrazovanja, kao društvene i lične vrijednosti, i kao djelatnosti kroz koju prolaze svi članovi društvene zajednice, predstavlja veoma značajan faktor razvoja pojedinca, porodice i preduzeća. U savremenom društvu obrazovanje i stručne sposobnosti postali su vrlo bitni za zapošljavanje i karijeru. Škole i univerziteti ne samo da utiču

⁵ ILO, UNESCO and The World Bank (2020): Joint Survey on Technical and Vocational Education and Training (TVET) and Skills Development during the time of COVID-19 Rapid Needs Assessment - Education, UNICEF BiH

⁶ Tmavac, N. i Đorđević, J. (2013) Pedagogija, Beograd: Naučna KMD

⁷ <http://marketmakers.ba/bundles/websitenews/gallery/files/15/1478255670STUDIJA-TR%20C5%BDI%20C5%A0TA--RADA-MLADIH.pdf> (pristupljeno 15.10.2021)

⁸ Vuksović M., Babin M., Ivošević V., Lažetić P., Miklavić K., (2009). Finansiranje visokog obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi: Albanija, Crna Gora, Hrvatska, Slovenija, Srbija, Novi Pazar: Centar za obrazovne politike, Univerzitet u Novom Pazaru

⁹ Živković A., Zečević S., Lutovac M., (2018), Visoko obrazovanje u Srbiji i društvene promjene 21 vijeka: Studentska perspektiva, Zbornik radova, Ekonomskog fakulteta Brčko

na širenje intelektualnih mogućnosti ljudi i njihov pogled na svijet, nego i pripremaju nove generacije koje će uzeti učešće u privredi zemlje¹⁰ Strateška platforma razvoja obrazovanja u kontekstu cjeloživotnog učenja u Bosni i Hercegovini treba biti instrument za otpočinjanje rješavanja ključnih socijalnih i ekonomskih problema u Bosni i Hercegovini.¹¹

TABELA 2

DIMENZIJE FLEKSIBILNOSTI I SIGURNOSTI ZAPOSLENJA

<i>Dimenzije fleksibilnosti</i>	<i>Dimenzije sigurnosti</i>
Numerička eksterna: Prilagođavanje broja radnika	Sigurnost posla: Izvjescnost zadržavanja na određenom radnom mjestu
Numerička interna: Prilagođavanje broja radnih sati	Sigurnost kombinovanja posla i privatnih obaveza
Platna: Prilagođavanje nadoknada	Sigurnost dohotka: Izvjescnost primanja adekvatnih i stabilnih nivoa prihoda u slučaju nezaposlenosti
Funkcionalna: Interna reorganizacija radnika	Sigurnost zaposlenja: Izvjescnost zadržavanja plaćenog posla

Izvor: Prilagođeno iz Wilthagen i Tros, Flexicurity: A new paradigm

Obrazovanje možemo posmatrati, između ostalog, na dva načina, u smislu usvajanja potrebnog znanja kao i učenja primjenjivanja znanja u praksi. Ovo je posebno bitno u privredama koje su u procesu tranzicije gdje i znanje postaje roba. Kvalitetna usaglašenost obrazovanja, tehničkog progressa i zapošljavanja ključane su stavke u usmjeravanju privrednog razvoja. Tranzicijski procesi rezultirali su ozbiljnim promjenama kad je u pitanju struktura zaposlenosti. Privredni pritisci i nesigurno tržište prisililo je brojne organizacije da se okrenu fleksibilnijim oblicima zapošljavanja. Depopulacioni trendovi koji već značajno karakterišu sadašnjost, a izvjesno je i budućnost Republike Srpske upućuju na nalaz da se razvoj Republike Srpske ne može zasnivati na brojčanom povećanju ljudskih resursa, već isključivo na podizanju stvaralačkih i proizvodnih kvaliteta tih resursa, što je zadatak sistema obrazovanja. Tim prije, jer se za dogleđno vrijeme očekuje nastavak, u većoj ili manjoj mjeri, emigracije kvalitetne radne populacije iz Republike Srpske, dok se uopšte ne može računati na značajnu imigraciju takve populacije ka Republici Srpskoj samim tim i ka Bosni i Hercegovini¹²

Pravilnijim i konstruktivnijim odnosom prema obrazovanju i zapošljavanju, uspostavila bi se neprekidna zavisnost tržišne ekonomije od netržišnih socijalnih faktora, koji jedino mogu da uspostave djelotvornu ravnotežu između konkurencije i kooperacije. Takvim načinom rada bili bi obuhvaćeni svi, pa i obrazovni sistem čiji bi osnovni zadatak bio da kontinuirano prati i stručne i naučne trendove u društvu

¹⁰ Marković, S., Rajović, J., Marković, N. (2014). Strateški elementi kvaliteta obrazovanja na visokoškolskim ustanovama, Konferencija sa međunarodnim učešćem, FTN Čačak

¹¹ Ademović K., Džanannović A., Kurban A.M., Ekonomski razvoj i preduzetništvo – perspektive i razvoj No

¹² Pašalić, S. (2016). Populaciona edukacija kao model demografskog oporavka Republike Srpske, Nova škola br.XVI, Bijeljina: Pedagoški fakultet

u zemlji i svijetu, da ukazuje na novine i u tom cilju da kontinuirano prati ukupno stanje na tržištu rada i ukupnog zapošljavanja, kretanju roba i kapitala i dr. Dakle, jedno od rješenja jeste aktivniji odnos ukupnog obrazovnog sistema, posebno istraživača i stručnjaka raznih specijalnosti, prema ukupnom razvoju društva.¹³

Promjene novog doba diktiraju nam nove načine organizovanja, a i postavljaju pred nas nove preduslove za razvoj cjelokupnog društva i privrede. Zato je neophodno spomenuti i istaći značaj unapređenja vještina zaposlenih u okviru organizacije. Kad posmatramo dogoročno, zaposleni nije doživotno vezan za jednu organizaciju i usavršavanjem svojih sposobnosti i vještina otvaraju mu se šire mogućnosti i on postaje znatno mobilniji kad je u pitanju novo zaposlenje ili promjena mjesta rada.

Tržište rada u našoj zemlji karakterišu visoke stope nezaposlenosti, niska stopa aktivnosti i neusklađenost ponude i potražnje za radnom snagom i kao i niska mobilnost radne snage. Nepovezanost obrazovnog sistema i tržišta rada je problem koji je identifikovan u analizama tržišta rada, institucijama koje se bave nezaposlenima/zaposlenima kao i u visokoškolskim ustanovama, ali su dosadašnji pokušaji rješavanja ovog problema prošli bez značajnijih rezultata i napretka. Bosna i Hercegovina, kao zemlja u tranziciji, godinama se bori s visokom stopom nezaposlenosti što je jednim dijelom i uzrok odlaska mladih obrazovanih osoba u inostranstvo. U brojnim analizama različitih institucija kao što su zavodi za zapošljavanje, Agencija za rad i zapošljavanje Bosne i Hercegovine, Centar za politike i upravljanje te na evropskom nivou Evropska komisija kao razloge visoke stope nezaposlenosti navodi se neusklađenost obrazovnog sistema Bosne i Hercegovine i potreba tržišta rada. Dok se na jednoj strani akumuliraju visokoobrazovane osobe jednog područja, u drugom području je izražen deficit određenih zanimanja.¹⁴

Kako bi se domaće tržište rada što bolje uskladilo, i na taj način pomogla saradnja i komunikacija institucija visokog obrazovanja sa privredom potrebno je naći adekvatna sistemski rješenja. Ono što bi prvo trebalo uraditi je sagledavanje koliko realno postoji aktivne radne snage i o kojim obrazovnim profilima se radi, sledeći korak bi bio da se izvršiti temeljna analiza potreba i zahtjeva privrednih subjekata, zatim koordinisati aktivnosti između nadležnog ministarstva, institucija visokog obrazovanja i poslodavaca i na kraju napraviti plan mjera i radnji koje treba zajednički preduzeti u cilju modernizacije obrazovanja u svim oblastima. To je način kako bi mala i skromna ekonomija poput domaće mogla ići u susret savremenim izazovima koji su svijet napravili globalnim tržištem.

IV. KRETANJE NA TRŽIŠTU RADA U BOSNI I HERCEGOVINI

Procesi globalizacije i ubrzan razvoj novih tehnologija postavljaju nove izazove među kojima se posebno ističu

¹³ Lajšić H., Janjetović M., Janjetović R., (2014) Obrazovanje kao ključna determinanta razvoja i factor smanjenja nezaposlenosti, Economic and Market Communication Review, No 2, Vol 4

¹⁴ Vasilj D., Ereš M., (2018), Sistem visokog obrazovanja i tržište rada u Bosni i Hercegovini,

problemi radne snage. Neka radna mjesta nestaju, a rađaju se neka nova koja često više nisu ograničena ni određenim mjestom ni propisanim radnim vremenom. Radno mjesto postaje virtualno, ali i uveliko vezano uz mrežnu tehnologiju. Radno vrijeme određeno je rokom do kojeg je posao potrebno obaviti, a ne više kao nekad, klasičnim okvirom dnevnog rada od 8 do 17 sati. Naglasak se danas stavlja na činjenici da posao treba obaviti uz minimalne troškove, a ne više gdje i kada se posao obavlja.¹⁵ Pošto stopa zastarevanja znanja iznosi gotovo 10% godišnje, stručne kvalifikacije zaposlenih se moraju menjati tokom radnog veka. „Trošenje“ stručnih kvalifikacija pod dejstvom naučnog i tehničkog progressa već je postalo relativno značajan društveni problem, jer su u pitanju tri tipa zastarelosti znanja: profesionalna, specijalistička i upravljачka.¹⁶

Uvođenje vanrednog stanja i stanja nepogode u martu 2020. godine, usljed pandemije COVID-19 imalo je negativan uticaj na ekonomsku situaciju i uzrokovalo pad ekonomskih aktivnosti. Zabilježen je negativan trend kretanja na tržištu rada, tako da u 2020. godini zabilježen blagi pad zaposlenosti i rast broja nezaposlenih lica. Negativan trend kretanja na tržištu rada, prema statističkim pokazateljima, u 2020. godini bio je praćen padom broja zaposlenih (u 2020. godini prosječan broj zaposlenih iznosio je 812,6 hiljada i bio je manji za 1,3 % u odnosu na 2019. godinu) i rastom broja nezaposlenih lica (prosječan broj nezaposlenih lica u 2020. godini iznosio je 415,2 hiljade i povećan je za 1,0% u odnosu na prosjek 2019. godine). Prosječna mjesečna neto plata po zaposlenom za 2020. godinu iznosila je 988 KM i u odnosu na isti period 2019. godine nominalno je veća za 2,2%. Takođe, posmatrano na godišnjem nivou, za period I-XII 2020. godine u odnosu na I-XII 2019. godine, došlo je do pada fizičkog obima industrijske proizvodnje od 6,2% i nastavljen je negativan trend iz prethodne godine. Što se tiče izvoza, u 2020. godini, bilježi se negativna stopa rasta, tako da se od početka godine izvoz na godišnjem nivou smanjio za 8,5%.¹⁷

Jedan od najozbiljnijih ekonomskih i socijalnih izazova sa kojima se suočava savremeno društvo je nezaposlenost. Tržište rada u Bosni i Hercegovini se već dugo suočava sa velikim izazovima, u situaciji gdje je zaposlenost niska, a nezaposlenost je još uvijek veoma visoka. Bosna i Hercegovina je posljednjih godina bilježila pozitivne promjene na tržištu rada, što je dovelo do blagog oporavka ekonomije i smanjenja broja nezaposlenih, ali je primijetan i povećan odlazak radne snage u inostranstvo. Period oporavka prekinula je pandemija COVID-19 koja ima negativne posljedice po ekonomiju, uključujući i rast nezaposlenosti i smanjenje broja zaposlenih lica.

TABELA 1 STANJE TRŽIŠTA RADA U BIH U 2020.

	Stanje tržišta rada u BiH u 2020. godini				
		BiH	Federacija BiH	Republika Srpska	BD
Ukupno registrivana zaposlenost	žene	350010	218280	124569	7160
	muškarci	462582	301882	150017	10684
	ukupno	812592	520162	274586	17844
Ukupno registrovana nezaposlenost	žene	236781	187073	45652	4056
	muškarci	178450	134508	41043	2899
	ukupno	415231	321581	86695	6955

Izvor: Agencija za statistiku, Agencija za rad i zapošljavanje BiH, Federalni zavod za zapošljavanje, JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske i Zavod za zapošljavanje Brčko Distrikta BiH.

Broja zaposlenih lica u Bosni i Hercegovini smanjen je u 2020. godini u poređenju sa 2019. godinom. Prosječan broj zaposlenih lica u 2020. godini iznosio je 812.592 i u odnosu na prosjek u 2019. godini smanjen se za 10.538 lica ili 1,3%. Od ukupnog broja zaposlenih lica u 2020. godini, 350.010 ili 43,1% činile su žene. Kad se poredi stanje u entitetima i Brčko Distriktu BiH u 2020. godini, broj registrovanih zaposlenih lica u Federaciji BiH smanjen je za 11.321 ili 2,1%, u Republici Srpskoj povećan je za 746 ili 0,3%, dok je u Brčko Distriktu BiH taj broj veći za 37 lica ili 0,2% u odnosu na 2019. godinu.

Ekonomске posljedice izazvane pandemijom kao i složena situacija na tržištu rada u značajnoj mjeri opredjeljuju i programske aktivnosti JU Zavod za zapošljavanje Republike Srpske za 2021. godinu. Ciljevi i prioriteti politike zapošljavanja koji se planiraju Programom rada utvrđuju se na osnovu ključnih dokumenata Vlade Republike Srpske i strateških dokumenata iz oblasti tržišta rada. U tom kontekstu ne treba zanemariti ni mjere Vlade Republike Srpske donesene s ciljem ublažavanja posljedica pandemije, održanja ključnih proizvodnih kapaciteta i zadržavanja postojećeg broja zaposlenih.

Na nivou Bosne i Hercegovine u 2020. godini otpušteno je 10.446 radnika. Najviše radnika je otpušteno u prerađivačkoj industriji (39,2%) i u trgovini na veliko i na malo, popravak motornih vozila i motocikala (28,7%). Od ukupnog broja otpuštenih radnika, 83,7% se odnosi na Federaciju Bosne i Hercegovine.¹⁸

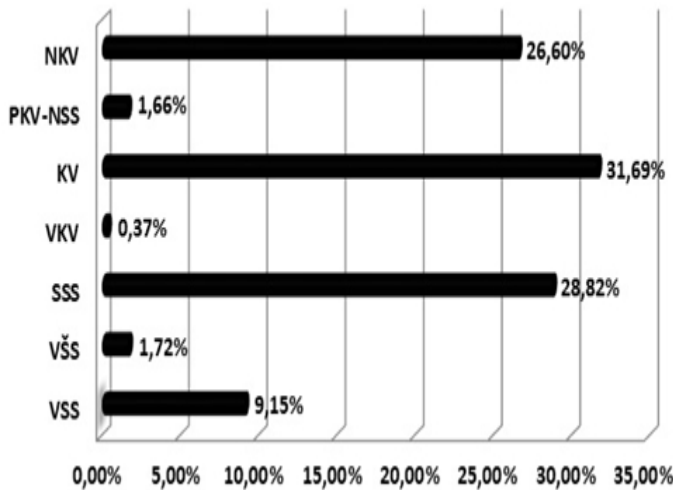
Ako posmatrano po veličini, najveći procent otpuštenih radnika evidentiran je u velikim preduzećima 58,3%, dok je 20,5% evidentirano u malim, a 21,2% u srednjim preduzećima, čime se ukazuje da su manja preduzeća pokazala veću fleksibilnost kada su bila primorana da se suoče sa krizom za razliku od velikih preduzeća.

¹⁵ Bušelić, M.. (2015). Tržište rada – teorijski pristup. Zadar: Sveučilište u Zadru

¹⁶ Karavidić S, Karavidić Čukanović M., Jovančević D.: „Menadžment u obrazovanju u funkciji društvenoekonomskog razvoja Srbije“, Međunarodna naučna konferencija menadžment 2012, Mladenovac 2012

¹⁷ <https://www.rzs.rs.ba> (pristupljeno 18.10.2021)

¹⁸ <http://www.fzs.ba> (pristupljeno 18.10.2021)

Sl. 1. Kvalifikaciona struktura registrovane nezaposlenosti u BiH u 2020.

Rast nezaposlenosti, kao što možemo vidjeti na slici 1., je uzrokovan smanjenom ekonomskom aktivnošću uslijed pandemije Covid-19, te se nezaposlenost od početka pandemije povećala za 12.139 osoba ili 3,01%.

Nezaposlenost se smanjila u Republici Srpskoj za 266 osoba (0,32%), dok se povećala u Federaciji BiH za 1.618 osoba (0,50%), i u Brčko distriktu BiH za 48 osoba (0,66%).

V. ZAKLJUČAK

Povećanje kvaliteta i efikasnosti obrazovanja je od vitalnog značaja za jačanje ljudskog kapitala i ekonomskog razvoja. Istraživanja koja su provedena pokazuju da obrazovanje u našoj zemlji nije prilagođeno tržištu rada zbog čega mladi, između ostalog, i odlaze u inostranstvo. Kada je riječ o ekonomskom razvoju, za visoko obrazovanje se tvrdi da uvećava produktivnost, prije svega kroz rast ljudskog kapitala, odnosno stvaranje bolje obrazovane radne snage. Pored ovoga, u ekonomiji znanja, proizvodnja znanja zajedno sa efektivnim i efikasnim prenosom znanja u industriji neki su od ključnih faktora za ekonomski rast. Kvalitetna usaglašenost obrazovanja, tehničkog progressa i zapošljavanja ključane su stavke u usmjeravanju privrednog razvoja. Tranzicijski procesi rezultirali su ozbiljnim promjenama kad je u pitanju struktura zaposlenosti. Privredni pritisci i nesigurno tržište prisililo je brojne organizacije da se okrenu fleksibilnijim oblicima zapošljavanja.

Nepovezanost obrazovnog sistema i tržišta rada je problem koji je identifikovan u analizama tržišta rada, institucijama koje se bave nezaposlenima odnosno zaposlenima kao i u visokoškolskim ustanovama, ali su dosadašnji pokušaji rješavanja ovog problema prošli bez značajnijih rezultata i napretka. Bosna i Hercegovina, kao zemlja u tranziciji, godinama se bori s visokom stopom nezaposlenosti. Kako bi se domaće tržište rada što bolje uskladilo, i na taj način pomogla saradnja i komunikacija institucija visokog

obrazovanja sa privredom potrebno je naći adekvatna sistemski rješenja.

Zabilježen je negativan trend kretanja na tržištu rada, tako da je u 2020. godini zabilježen blagi pad zaposlenosti i rast broja nezaposlenih lica. Negativan trend kretanja na tržištu rada evidentan je prema statističkim pokazateljima. Bosna i Hercegovina je posljednjih godina bilježila pozitivne promjene na tržištu rada, što je dovelo do blagog oporavka ekonomije i smanjenja broja nezaposlenih, ali na taj broj utiče i povećan odlazak radne snage u inostranstvo. Period oporavka prekinula je pandemija COVID-19 koja ima negativne posljedice po ekonomiju, uključujući i rast nezaposlenosti i smanjenje broja zaposlenih lica.

LITERATURA

- [1] Ademović K., Džanannović A., Kurban A.M., Ekonomski razvoj i preduzetništvo – perspektive i razvoj No
- [2] Bušelić, M. (2015). Tržište rada – teorijski pristup. Zadar: Sveučilište u Zadru
- [3] Dušanić Gačić Svetlana, Agić Zorana, (2021) Finansiranje obrazovanja tokom pandemije Covid 19, Časopis Aktuelnosti Banja Luka No 39
- [4] ILO, UNESCO and The World Bank (2020): Joint Survey on Technical and Vocational Education and Training (TVET) and Skills Development during the time of COVID-19 Rapid Needs Assessment - Education, UNICEF BiH
- [5] Karavidić S, Karavidić Čukanović M., Jovančević D.: „Menadžment u obrazovanju u funkciji društvenoekonomskog razvoja Srbije“, Međunarodna naučna konferencija menadžment 2012, Mladenovac 2012
- [6] Marković, S., Rajović, J., Marković, N. (2014). Strateški elementi kvaliteta obrazovanja na visokoškolskim ustanovama, Konferencija sa međunarodnim učešćem, FTN Čačak
- [7] Lajšić H., Janjetović M., Janjetović R., (2014) Obrazovanje kao ključna determinanta razvoja i factor smanjenja nezaposlenosti, Economic and Market Communication Review, No 2, Vol 4
- [8] Pašalić, S. (2016). Populaciona edukacija kao model demografskog oporavka Republike Srpske, Nova škola br.XVI, Bijeljina: Pedagoški fakultet
- [9] Pečujlić, M. (1980) Univerzitet budućnosti., Beograd: Politika, Savremena publicistika-Ninove sveske
- [10] Trnavac, N. i Đorđević, J. (2013) Pedagogija, Beograd:Naučna KMD
- [11] Vasilj D., Ereš M., (2018), Sistem visokog obrazovanja i tržište rada u Bosni i Hercegovini,
- [12] Vuksanić, M. (2005). Obrazovanje kao temelj razvoja hrvatskoga gospodarstva. Ekonomski vjesnik, XVIII (1-2), 141-154
- [13] Vuksović M., Babin M., Ivošević V., Lažetić P., Miklavić K., (2009). Finansiranje visokog obrazovanja u Jugoistočnoj Evropi: Albanija, Crna Gora, Hrvatska, Slovenija, Srbija, Novi Pazar: Centar za obrazovne politike, Univerzitet u Novom Pazaru
- [14] Zovko, V. (2014). Long range prospects of education - from now until singularity. Interdisciplinary Description of Complex Systems, 12(2), 161-175
- [15] Živković A., Zečević S., Lutovac M., (2018), Visoko obrazovanje u Srbiji i društvene promjene 21 vijeka: Studentska perspektiva, Zbornik radova, Ekonomskog fakulteta Brčko
- [16] http://marketmakers.ba/bundles/websiteneews/gallery/files/15/147825567_0STUDIJA-TR%C5%BDP%C5%A0TA--RADA-MLADIH.pdf
- [17] <https://www.rzs.rs.ba>
- [18] <http://www.fzs.ba>